

„Én már félek a jó hírektől.”

[1]

„Én már félek a jó hírektől.”

Kezembe temetem forró arcomat

- pillanatok száz évvel ezelőttről -

Janus Egyetemi Színház

Annak idején, van már 20 éve is, egy erdélyi utunk során ellátogattunk Szárhegyre. Ennek a Gyergyószentmiklóstól néhány kilométerre lévő településnek az ékessége a Lázár család gyönyörűségei reneszánsz kastélya. A kastélyt akkor kezdték felújítani. Sokáig járkáltunk ott, nézegettük a tanácsterem korondi cserépkályháját, a bástyákban berendezett kastélytörténeti kiállítást, a nagyvilágból idesereglett képzőművészek alkotásait a felső termekben, és a szoborparkot. Álldogáltunk tehát itt is, ott is, és anélkül, hogy egy szót is szóltunk volna, megegyeztünk abban, hogy lélekemelő ez az egész.

Aztán elmentünk a temetőbe, hogy felkeressük Bartis Ferenc sírját. A kitűnő költő, szerkesztő, író, Rácsok között Romániában címmel írta meg az 50-es, 60-as években elszenvedett kálváriáját, ahogy ő mondja, „Luciferék birodalmában.” A temetőben éppen sírásók dolgoztak. Mondtuk nekik, mit keresünk. De hát éppen itt van, éppen mellettünk, válaszolták. És tényleg ott volt Bartis Ferenc sírköve a földhányásnál. Virágot tettünk a sírra. A sírásók aztán megkínáltak pálinkával is, édes volt, azt hiszem, köményes.

Szóval, ennek nagyjából húsz éve. Az emléket a JESZ Kezembe temetem forró arcomat - pillanatok száz évvel ezelőttről – című előadása idézte meg.

A darab főleg korabeli dokumentumok, visszaemlékezések, levelek, újságcikkek, hirdetések, versek, regényrészletek felhasználásával készült, és a mindennapi élet valós, nyers tényei alapján ad képet a jelzett időszakról. Püspök, tanítónő, jogász, egyetemi hallgató, költő, főispán, hivatalnok és mások megemlékezései, feljegyzései, művei, újságcikkek alapján.

Nyilvánvaló, hogy az időszakra vonatkozó, rendelkezésre álló dokumentumok mennyisége szinte áttekinthetetlenül nagy, az anyagbőség szinte kimeríthetetlen. Az összeállítás megalkotójának, egyúttal az előadás rendezőjének, Mikuli Jánosnak nem kis feladatot jelenthetett, hogy eldöntse, mit tegyen bele a szöveggé, hogy rengeteg mindent kellett kihagynia, azért, hogy az előadásból aztán bármi is kihagyhatatlan legyen.

Háborús veszteség, „spanyolnátha”, az ország védtelenné tétele. Tények és következmények. Zavar, rémület, megdöbbenés, kiábrándulás, reménytelenség, kiűzettség. Az értelmetlenné vált világ háborgása tölti be a lelkeket, s az indulatok háborgása értelmezhetetlenné teszi a világot. Az, például, hogy a pécsi főreálgimnáziumot a szerb megszállás során úgy kifosztják, hogy a kályháktól kezdve még a rézkilincseket és villamos csatlakozókat is elviszik, szinte egyenrangú annak a frontra hajtott katonának a megfosztottságával, aki feleségének jó szívéből úgy ír, mint ami számára arany és ezüst bányaként létezett...hát éppen azt ne rabolták volna el tőle?

A tér üres, nincs más díszlet, mint a mennyezetig érő, onnan aláereszkedő kárpitok, hosszú, szürke, átlátszatlan függönyök/Herczig Zsófia munkája/ – valamifajta ünnepélyes lezártaságot, falszerűséget érzékeltetnek, a geometria illúziótlan szigorúságát. A falak, néha, a helyzetnek megfelelően világosabbá és sötétebbé válnak, miközben a kort felidéző jelenetek vetítődnek rájuk.

Ebben a helyzetben és környezetben a szöveggel egyenértékűen kifejezőek a mozgások. /koreográfus: Hágen Zsuzsa/ Főleg az elején, az ocsúdás időszakában, amikor nem lehet „betagozódni” a világba, amikor nincs hova, hiányzanak, eltűnnek a formák, és akár a földön hanykódva, de a természetes mozgulataikból, mivoltukból mindenképpen kivetkőzött testek, kétségbeesetten keresik a kiutat az iránytalan alakatlanságból. És közben ideges ritmussal zene szól, nyugtalanít, hogy alkalmazkodva vagy átértelmezve végig hatásos többletet adjon a látványnak. /zeneszerző: Kopeckzy Péter/

És jönnek a terveiket veszítők, az állást keresők, a vagonlakók, a tisztviselők, diákok, menekülők, és megint a menekülők. Ijedt és kétségbeesett reménység élteti őket, és akkor is, amikor a maguk szorongató sorsának monológjait kiáltják a világba, egy közösség sorsának adnak hangot a kisemmizettség élményében.

Szinte hihetetlen, de ebben a világban helye van a humornak is, vagy a szépségélménynek. Ami azt jelenti, hogy a rendező jól bánik a hatásmozzanatokkal, és jó érzéssel épít a kontrasztokra. Például a „kintről” érkezett, állást kereső fiatal tanítónő egy pápai utca kanyarulatának virágpompás, madárdalos gyönyörűségeit csodálja - telve honvágygal, állás és lakás nélkül, – és ki tudja meddig. Vagy a kétszakaszos román vers /a cenzúrázott Aradi Közlöny/ dicsőíté a megújult Romániát így: „Az Isten bő áldása/ Romániát látogassa/, és gúnyolná, gyalázná a magyarokat: „Szálljon magyar rátok/ Ezer éves ősi átok.” Ám a két versszak megfelelő sorait vízszintesen összeolvastva ezt a változatot kapjuk: „Az Isten bő áldása/ Szálljon magyarok rátok,/ Romániát látogassa/ Ezer éves ősi átok.” Viszont a kontraszt ezek után még mellbevágóbb lesz – és sajnos, magasabb szinten tárja föl, hogy miről is van itt szó -, mert hamarosan arról értesülünk, hogy bizonyos Fábry Géza főszolgabíró, bánáti menekült agyonlőtte magát a fürdőszobájában, mert további életét lassú haldoklásként élhette volna csak meg. És ez után hangzik el Reményik Sándor verse, az Eredj, ha tudsz. Azt hiszem, jókor, jó helyen.

A szövegpillanatok után, az előadás második felében aztán összefüggőbb jelenetek következnek. A mozaikszerű szerkesztést követően ez jót tesz az előadásnak. Így a karakterek a történet által több oldalról, kerekebben mutakozhatnak meg. Kiderül az is, hogyan igyekszik helyreállni az élet /kényszeres?/rendje, hol kegyetlen nyersséggel az ajtókat belököve, vagy ironikus, kifacsart vagy szívszorítóan bizarr, kínosan szórakoztató élethelyzetekben. Az előbbieket illetően rám erős hatást tett a Nyitra városi iskolában lezajlott értekezletet felidéző jelenet, amely a magyar iskolák, a magyar nyelvűség, a vallásgyakorlás elleni frontális, engesztelhetetlen támadást idézi föl. Meg kell mondanom, ebben az érzelmileg erős jelenetben engem megragadott a hatalomra jutottak magatartásának gátlástalansága, mint ahogy a magyar tanítók kiszolgáltatottsága, de a magát szlováknak valló tanító becsületes kiállása is, aki szerint az lenne az igazságos, hogy a szlovák gyerekek szlovákul, a magyarok magyarul tanulhassanak. / narrátor (Pásztó Renáta), Macenka főtanfelügyelő (Ötvös Zoltán), igazgató (Inhof László), szlovák nacionalista (Saruk Tamás), magyar tanítók (Kóhalmi Kamilla, Solymosi Dominik), szlovák nemzetiségű tanító (Háber Krisztián)/. De hasonlóan emlékeztet az a jelenet is, a maga kínosan szórakoztató, és remekül előadott mivoltában, amely a pattanások, májfolt, ráncok elleni küzdelemre hív fel, valahol Magyarországon, mert tudnivaló, hogy ezek ellen, a boldogulás érdekében kizárólag Diana-púderrel, Diana-krémmel illetőleg szappannal lehet megvívni a harcot eredményesen. /Bék Zsófia, Ódó Bianka, Somogyi Bianka, Major Ágnes, Kóhalmi Kamilla/ És hát ezek után, hadd tegyem hozzá, azóta bő tapasztalataink vannak arról, hogy hova jutott és mire képes a jól kitalált és előadott reklám...

Szóval, a szárhegyi látogatás után 20 évvel, Trianon évfordulóján a JESZ-ben hatásos, és egységes előadást láttam. Szöveg, rendezés, zene, látvány, mozgás, jól kiegészíti és szolgálja egymást. Főszereplő nincs is, csapatmunka van, hol ez, hol az a kép villan elő, hol a nyitrai felügyelő fenyegető alakja, hol az Ady-vers, Az imádság háború után csendes zenéje, tétován bizakodó pillanatai /Kopa Marcell/, és még most is a fülemben van a többször felhangzó háborús népdal szomorú, lélekkel megszólaló dallama /Mekis Flóra/.

És szerintem az is jó, hogy nem egy prekonceptió, hanem az élet által adott, érzelmileg így megragadó, feszesen összeszövött tények érvényesülnek, amit az előadás legvégén a szereplők által elmondott önvallomások – ösökről, sorsról, hovatartozásról – még fölerősítenek és hitelesítenek.

Végül is abban a meggyőződésemben /sajnos/megerősödve jöttem el a JESZ-ből, hogy Trianon úgy ahogy van, senkinek sem jó. Viszont mindenképpen el kell menni Szárhegyre, meg máshova is. Ott kell lenni. Egy-két dolgot pedig, kötelező elkerülni: az önsajnálatot és a közönyt főképpen. Hogy lehetőleg ne fordulhasson elő, amit az előadás egyik szereplője mond:” Én már félek a jó hírektől....De ha jó hírt hallok, s véletlenül elhiszem, jaj, de keserves dolog a kiábrándulás.”

Tóth Károly

Forrás webcím:https://jesz.pte.hu/en_mar_felek_jo_hirektol?theme=pte_akadaly_jesz_pte_hu

Hivatkozások

[1] <https://jesz.pte.hu/sites/jesz.pte.hu/files/styles/large/public/20200117-1934-csontos-szabolcs-jesz-kezembe-temetem-forro-arcomat-06647.jpg?itok=hGtONcTp>